

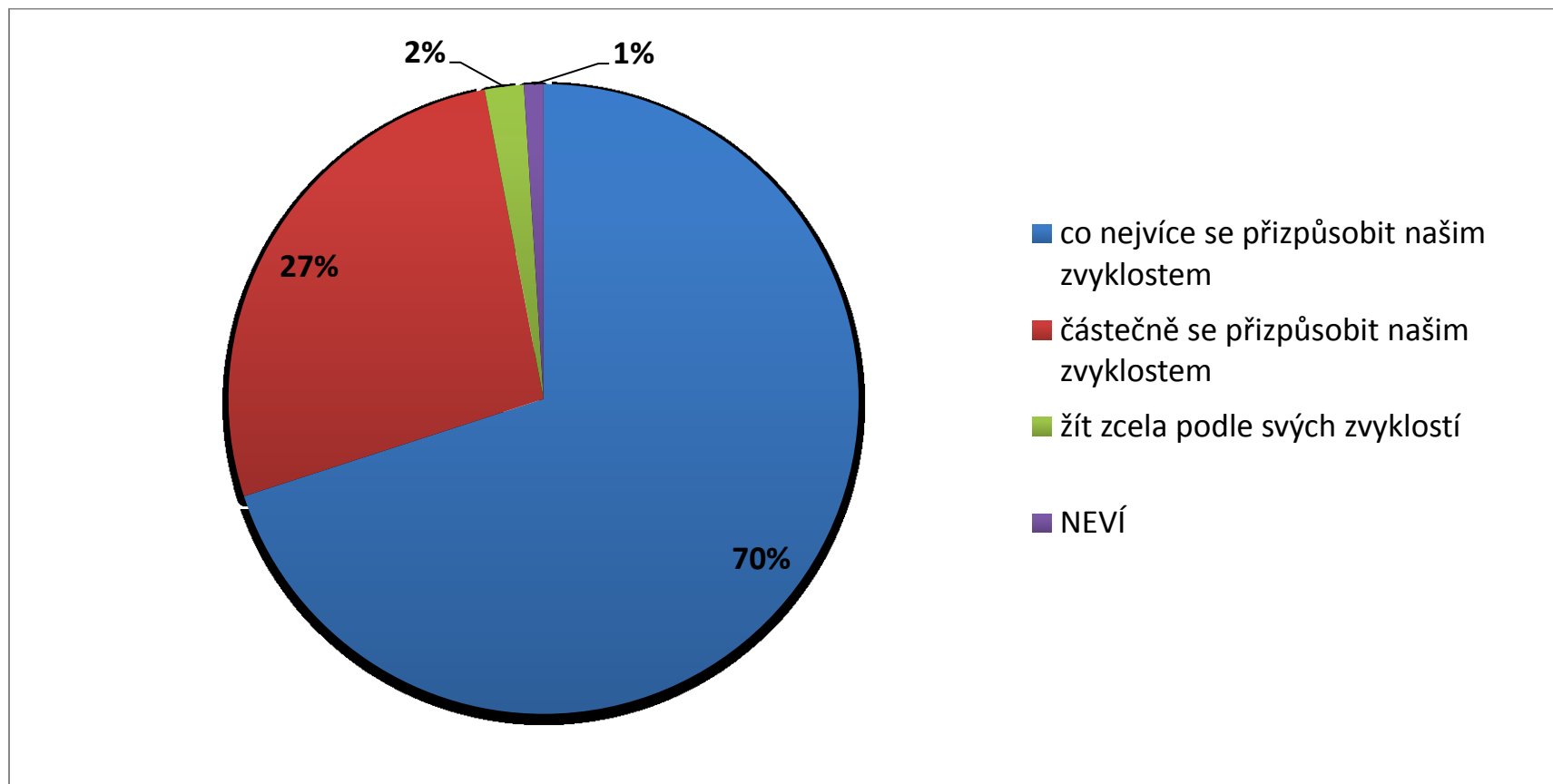
Sociologie

**Migrace a integrace v sociologii, problematika
interetnického soužití**

Mgr. Petra Klvačová, PhD.

16. 4. 2015

Přizpůsobení se cizinců našim životním zvyklostem (v %)

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost 2. – 9. 2. 2015, 1069 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

Umožnit cizincům trvalé usazování v ČR? (%)

	2/05	3/08	3/09	3/10	3/11	3/12	3/13	3/14	2/15
Rozhodně ano	3	6	5	5	6	6	5	4	4
Spíše ano	25	36	29	36	34	31	31	30	23
Spíše ne	43	34	39	36	38	39	40	36	35
Rozhodně ne	22	17	21	17	16	18	19	26	32
Neví	7	7	6	6	6	6	5	4	6

Pozn.: Procenta ve sloupci.

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost 2. – 9. 2. 2015, 1069 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

Názory na usazování cizinců

- **Názory dlouhodobě stabilní, ALE:**
- Nárůst respondentů, kteří si myslí, že by dlouhodobý pobyt cizincům neměl být vůbec umožněn.
- Častěji levicoví voliči, nezaměstnaní, starší lidé, důchodci, lidé, kteří deklarovali špatnou životní úroveň, nemají mezi cizinci přátele.
- Výrazný pokles ochoty českých občanů umožnit tu cizincům žít, protože se jim tu líbí (o 12 % méně než loni).
- Přijatelné důvody pro pobyt cizinců – studium, sloučení rodiny (3/4 respondentů), válka, přírodní katastrofy.
- Větší nesouhlas s pobytem kvůli podnikání nebo zaměstnání.
- Více než polovina lidí si myslí, že je v ČR příliš mnoho cizinců.

- Od roku 2003 nejvyšší tlak na co největší přizpůsobení se cizinců našim zvyklostem.
- 70 % si myslí, že by se cizinci měli co nejvíc přizpůsobit.
- 65 % uvedlo, že cizinci jsou příčinou růstu nezaměstnanosti a kriminality.
- Podle 2/5 respondentů ohrožují český způsob života, podle více než poloviny respondentů znamenají zdravotní rizika.
- **Pozitivní:** 22 % respondentů si myslí, že cizinci obohacují naši kulturu, podle 16 % přispívají k rozvoji hospodářství.

Možné modely vývoje interetnických vztahů (Giddens)

- a) **Asimilace** – spočívá v tom, že přistěhovalci opustí vlastní tradice a zvyky, aby se přizpůsobili majoritní společnosti. „Asimilačnímu tlaku“ byly vystaveny například celé generace amerických přistěhovalců.
- b) **Tavící kotel (melting pot)** – tradice přistěhovalců nejsou potlačeny tradicemi dominantními, ale mísí se s nimi, takže se vyvíjejí nové kulturní vzorce. Do jisté míry lze takto popsat situaci v současných Spojených státech.
- c) **Kulturní pluralismus (multikulturalismus)** – myšlenkový a politický proud založený na názoru, že v jednom demokratickém státě mohou žít pohromadě příslušníci různých kultur,

náboženských vyznání, ras, odlišných hodnot, vzájemně si rozumět a učit se od sebe navzájem. Původ myšlenky multikulturalismu v 60. v letech v Kanadě, od roku 1971 státní politikou Kanady.

Tento směr stojí v opozici vůči ideálu národního státu, který vznikl v Evropě na počátku 19. století, a podle něhož by státy měly být založeny na jednotě národa, kultury a jazyka. Na stejné představě je založena také ideologie **nacionalismu**, který bývá v současnosti často chápán jako opozice právě vůči **multikulturalismu**.

Charakteristiky pluralitního multikulturalismu:

- Důraz na odlišnost, kulturní rozmanitost je chápána jako hodnota sama o sobě, jako podmínka společenského vývoje

- Proklamovaným modelem soužití je integrace odlišných: příslušníci různých sociokulturních skupin si zachovávají svá specifika, veřejná sféra bere ohled na jejich skupinové identity, což se odráží i v politických, sociálních a ekonomických strategiích státu (britský model)
- „Multikulturní gramotnost“: všichni mají znát specifika sociokulturních menšin, příslušníci menšin se mají orientovat ve společenských mechanismech dominantní kultury
- Často spíše postoj střední třídy, postoj „bílých intelektuálů“
- Prezentace tradic a zvyků marginalizovaných skupin (tanec, jídlo, hudba), ale marginalizované postavení menšin může být ignorováno

- Může vést k šíření pozitivních, ale neadekvátních stereotypů, („Romové jsou rození muzikanti“ apod.)
- Pavel Barša: Multikulturalismus = politiky, které podporují integraci do občanského celku, a zároveň umožňují pěstovat zvláštní skupinovou subkulturu nebo kulturu na nepolitické úrovni. Vychází ze širší definice multikulturalismu tak, jak se ujala v USA od 60. let - nejde jenom o etnické skupiny, ale také o další menšiny nebo životní způsoby, které byly v minulosti marginalizovány nebo vylučovány kulturní většinou.

V tradičních přistěhovaleckých zemích, jako jsou např. Spojené státy, je pluralita kultur přijímána s větší otevřeností a samozřejmostí než v zemích, které byly tradičně budovány jako národní státy (prakticky všechny evropské země) a novodobé přistěhovalectví tento jejich

tradiční charakter proměňuje. (ALE: volební právo černošských obyvatel až v roce 1965, diskriminace ve školách, prostorová segregace apod.)

Současné společnosti jsou pluralistické, ale etnické rozdíly jsou v nich stále spojené s nerovnostmi.

Vládní politiky většiny západních zemí směřují k **asimilaci**, která je však problematická – obzvláště v případně etnických menšin, které se výrazně fyzicky odlišují od majority. Model **tavícího kotle** má malou šanci na úspěch kvůli přetrvávajícímu rasismu.

Sami **příslušníci menšin** se čím dál častěji hlásí k **pluralismu** – v praxi je však tento cíl, stát se „odlišnými, ale rovnocennými“, zatím v nedohlednu.

V roce 2011 se od myšlenky multikulturalismu distancovali tři významní politici: Merkelová, Sarkozy, Cameron.

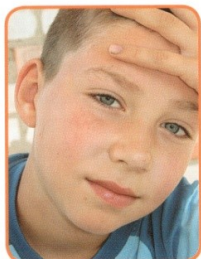
„Tolik jsme se zajímali o identitu příchozího, že jsme nevěnovali pozornost identitě země, která ho přijímá.“ (Sarkozy)

- Státní multikulturalismus vede podle politiku k prohlubování rozdílu mezi komunitami a oslabování kolektivní identity.
- Kultury se neobohacují, spíše existují „paralelní světy“.

Přetrvává tendence vidět v příslušnících menšin **viníky nejrůznějších problémů** – např. ohrožení pracovních míst.

Příklady multikulturního vzdělávání v učebnicích pro 1. stupeň ZŠ

Žít v jiném prostředí je někdy těžké

Ahoj. Jmenuji se Mykola. Pocházím z Ukrajiny, ale bydlím v Praze. V České republice se mi líbí, ale někdy se mi stýská po babičce a dědovi. Žijí na vesnici v horách. Je tam krásně. Můžete tam potkat i volně se pasoucí koně hnědáky.

Také se mi stýská po tom, že mi všechny děti u nás rozumějí a já rozumím jim. Tady někdy rozumím všemu. Občas ale vůbec nevím, o čem se mluví.

Jmenuji se Li. Pocházím z Číny, ale žiji se svými rodiči v Plzni. Ráda chodím do zdejší školy. Stýská se mi ale po našem jídle a stolování. Při slavnostním jídle v Číně míváme třeba patnáct druhů pokrmů a každý si do své misky nabírá podle chuti. U jídla se tolik nespěchá.

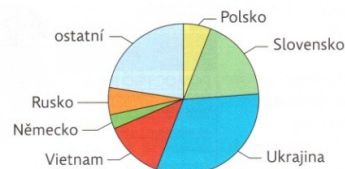
Také mi chybí moje starší sestra. Často myslím na to, jak jsme spolu vystříhávaly z papíru a povídaly si. Naše výrobky se všem moc líbily.

36

Co by vám asi chybělo, kdybyste museli žít v cizí zemi? Co by tam naopak mohlo být pěkné a zajímavé? Co u nás chybí dětem, o nichž vypráví tato stránka? Co může být ještě obtížné pro děti, které se přestěhují do jiného města nebo do jiné země? Jak jim mohou jejich spolužáci a kamarádi pomoci?

Menšiny v České republice

Jsou dívky ve vaší třídě menšinou? Pokud je jich méně než chlapců, můžeme říci, že tvoří ve vaší třídě početní menšinu. Podle této charakteristiky jsou také cizinci žijící v České republice menšinou. Další menšiny tvoří třeba občané, kteří se hlásí k islámu nebo ke křesťanství, neslyšící nebo nezaměstnaní.

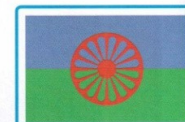
Cizinci žijící v ČR podle státního občanství

Ve vědách zabývajících se studiem lidské společnosti je obvykle menšina charakterizována jinak. Nezáleží jenom na počtu lidí. Menšinou je označována ta skupina lidí, která obtížněji prosazuje svá práva a s níž bývá jednáno odlišně. Menšinu tvoří například jedinci s tělesným postižením. Protože těžko shánějí a získávají práci, potřebují, aby většina zajistila, že práci seženou snáze.

Každé z těchto dětí patří k některé menšině. Ke které menšině asi patří chlapec vlevo?

Jak může většina zajistit práci lidem s postižením? Například přijetím zákona, jenž finančně zvýhodňuje podniky, které tyto lidi zaměstnávají.

Také Romové tvoří v ČR menšinu. Proč? Někdy bývají označovány za menšinu i ženy, anebo staří lidé. Proč?

Ústava České republiky
Článek 6
Politická rozhodnutí vycházejí z vůle většiny vyjádřené svobodným hlasováním. Rozhodování většiny dbá ochrany menšin.

Které menšiny trpěly za nacismu? A které za vlády komunistů?

Většina v nedemokratické společnosti může snadno zařadit, aby menšina nemohla prosadit svá práva. V demokratické společnosti jsou menšiny chráněny zákonem. Každý, kdo práva menšin omezuje, může být potrestán. Ve skutečnosti se však také v demokratických společnostech občas jedná s menšinami nespravedlivě. Naštěstí zde na tyto křivdy mohou upozorňovat média a každý člověk, který se s nimi setká.

52

ZEMĚ Uprostřed EVROPY

Integrace – společenský proces začleňování přistěhovalců, který probíhá souběžně v celé řadě oblastí (je multidimenzionální), a to jak na straně přistěhovalců, tak na straně přijímající společnosti (oboustranný).

Např. Bosswick a Heckmann (2006) definují integraci takto: *„Je to inkluze a akceptace přistěhovalců do klíčových institucí, vztahů a pozic hostitelské společnosti. (...) Pro přistěhovalce znamená integrace proces učení se nové kultuře, nabývání práv a povinností, získávání přístupu k pozicím a sociálnímu statusu, budování osobních vztahů se členy hostitelské společnosti a vytváření pocitu přináležitosti a identifikace se společností. Pro hostitelskou společnost znamená otevření institucí a garanci rovných příležitostí pro přistěhovalce.“*
(citováno podle Rákoczyová, Trbola, eds. 2010)

Lze rozlišit různé **dimenze sociální integrace**:

- a) **Strukturální** dimenze – rovný přístup a participace na mechanismech a institucích, které jsou v hostitelské společnosti považovány za klíčové. Jedná se o „získávání pozice“ ve společnosti.
- b) **Kulturní** dimenze – „akulturace“ – nabývání znalostí a kompetencí, které umožňují porozumění typickým situacím ve společnosti, jednání v souladu se společenskými normami a běžnými společenskými scénáři.
- c) **Interaktivní** dimenze – sociální kontakty se členy hostitelské společnosti, jejich charakter, kvalita, četnost. Nejbližším vztahem tohoto typu jsou smíšená manželství, důležité je však i navázání

méně blízkých vztahů neformálních (přátelé, sousedé, známí) nebo formalizovaných (členství v dobrovolných spolcích, organizacích, církvi a podobně).

- d) **Identifikační dimenze** – subjektivní vnímání přináležitosti k hostitelské společnosti a redefinice hranice mezi „my“ a „oni“. Identifikace je proces, kdy jedinec vnímá sama sebe a společenský útvar, v němž žije, jako jeden celek – vyjadřuje myšlenkový a emocionální vztah mezi jednotlivcem a sociálním systémem jako celkem.

Tato dimenze integrace je úzce spojena s **otázkou identity přistěhovalce** a její proměny v souvislosti s emigrací a usazováním se v hostitelské společnosti.

„Já jsem tady hodně začleněná. Věřím jedné věci, že když žijete někde, prostě v té zemi musíte žít. Jinak žijete v bublině v nějaké zemi, ale jen využíváte tu zemi jako podporu na tu vaše bublinu. Ale když doopravdy chcete ŽÍT v tu zemi, musíte to i s lidmi, se vším všude. A právě proto říkám, že mám moc ráda Českou republiku.“ (Maria)

„A se mnou, mně dělají vtipy o cizincích (smích), protože já jsem jejich! Mě už přijmuli moji kamarádi a prostě na mě nedají dopustit, už jsem jejich člověk a nedejbože, abych jim řekla, že já sem nepatřím.“ (Maria)

„Prostě nejsem Čech a nikdy nebudu a nikdy nebudu brán jako Čech. Ale stejně já (smích), možná drze, já tady vidím věci, koukám na Homolka a takový věci a prostě NĚČEMU rozumím. Prostě je mi něco blízkýho. A je mi milý. Je mi sympatický.“ (Mark)

Problematika **integrace** se nemusí týkat pouze přistěhovalců, ale také **příslušníků menšin** – všechny z výše zmíněných dimenzí integrace lze např. v naší společnosti vztáhnout na **romskou menšinu** a ptát se, nakolik z hlediska těchto dimenzí vnímá společnost Romy jako integrované, a nakolik se tak mohou cítit oni sami.

Vybraná doporučená literatura k tématům etnicita a integrace

BITTNEROVÁ, D. / MORAVCOVÁ, M., ed. (2006): *Etnické komunity v České společnosti*. Praha: Ermat.

BITTNEROVÁ, D. / MORAVCOVÁ, M., ed. (2005): *Kdo jsem a kam patřím? Identita národnostních menšin a etnických komunit na území České republiky*. Praha: Sofis.

KLVAČOVÁ, P. (2012): *Biografie a identity cizinců usilujících o integraci do české společnosti. Od samozřejmé nerovnosti k nesamozřejmé rovnosti*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky.

KLVAČOVÁ, P. (2006): Uznání cizinců v každodenním životě. In: J. Šanderová, ed.: *Nerovnosti kolem nás. Analýza utváření sociálních nerovností v každodenním životě*. Praha: UK FSV. Institut sociologických studií. Str. 9-28.